

Elvis Orbanić (priredio)

**IGNAZIO GAETANO DE Buset. VISITA SPIRITUALE
DEL 1788 IN ISTRIA/IGNACIJE KAJETAN BUZETSKI.
DUHOVNA VIZITACIJA IZ 1788. GODINE U ISTRI**

Città del Vaticano, 2016., 277 str.

Doc. dr. sc. Elvis Orbanić, povjesničar i ravnatelj Državnog arhiva u Pazinu, priredio je djelo *Ignazio Gaetano de Buset Visita spirituale del 1788 in Istria/Ignacije Kajetan Buzetski: Duhovna vizitacija iz 1788. godine u Istri*. U izdanju međunarodne udruge crkvenih arhivista „Associazione archivistica ecclesiastica“ iz Vatikana, pod br. 13 niza „Quaderni di Archiva Ecclesiae“, te suizdavača Hrvatskog državnog arhiva i Državnog arhiva u Pazinu, djelo je izdano 2016. Vrlo su rijetki hrvatski povjesničari uspjeli objaviti djelo kod tako respektabilnog izdavača. K tome, radi se o crkvenoj povijesti Istre, a Orbanić je povjesničar s područja Istre pa su razlozi za prikaz ovog vrijednog djela u *Riječkom teološkom časopisu* mnogostruki.

Riječ je o zapisu s duhovne vizitacije na 178 listova sačuvanih u sklopu fonda bivše Pićanske biskupije, koji se danas nalazi u Arhivu Tršćanske biskupije. Vizitaciju je poduzeo svećenik Ignacije Kajetan Buzetski tijekom 1788. Četiri svešćića zapisnika vizitacije napisana su na talijanskome jeziku, a sastavljena su u razdoblju od 31. ožujka 1788. do 31. kolovoza 1788. godine. Valja odmah napomenuti da je Pićanska biskupija ukinuta 20. kolovoza 1788. u sklopu krupnih promjena biskupijskih granica koje je poduzeo Josip II. i koje su nastavljene i nakon njegove smrti, sve do poznate korjenite reforme iz 1828. bulom Lava XII. *Locum beati Petri*.

Djelo sadrži transkripciju vizitacije i njezin prijevod na hrvatski jezik. Donosi Zapisnik o ponašanju župnika i kurata Pićanske biskupije i o izvršenju njihovih obveza sastavljen prigodom duhovne vizitacije 1788. godine; Zapisnik o unutarnjem stanju crkava Pićanske biskupije, o postojanju i stanju sadašnjeg upisnika, o javno-crkvenim pitanjima i u svezi sa župničkim obvezama prema suverenim propisima sastavljen 1788. godine povodom duhovne vizitacije;

Zapisnik o ponašanju župnika i kurata nekadašnje Porečke biskupije u austrijskom dijelu i o izvršenju njihovih obveza sastavljen prigodom duhovne vizitacije 1788. godine; Zapisnik o unutarnjem stanju crkava austrijskog dijela bivše Porečke biskupije, o postojanju i stanju sadašnjeg upisnika o javno-crkvenim pitanjima i u svezi sa župničkim obvezama prema suverenovim propisima sastavljen 1788. godine povodom duhovne vizitacije. Tu je i Popis osoba i zemljopisne Karte.

Autor duhovne vizitacije, svećenik Ignacije Kajetan Buzetski (1745. – 1803.) rođen je u župi Raka. Nakon obrazovanja i formacije u Ljubljani i Rimu zaređen je za svećenika u Zagrebu. Postao je prepozitom u Pazinu, a obnašao je službe vikara Porečke biskupije za austrijski dio dijeceze te kapitularnog vikara Pićanske biskupije. Dakle, vizitaciju poduzima i njezin sadržaj piše Buzetski jer obavlja službu pazinskoga prepozita i vanjskog vikara Porečke biskupije za njezin austrijski dio.

Za razumijevanje ove duhovne vizitacije neophodno je poznavanje državnog i crkvenog ustrojstva Istre i posebice Pazinske knežije. Priređivač i autor uvodnog rada Orbanić u tome nas detaljno informira. Vizitacija obuhvaća kako austrijske dijelove Porečke biskupije tako i prostor Pićanske dijeceze. Vizitacija *A parte Austriaca* Porečke biskupije obuhvaća Žminj, Sveti Petar u Šumi, Kringu, Tinjan, Beram, Trviž, Kašćerga, Zamask, Grdoselo, Stari Pazin, Pazinsko polje i Pazin. Glede Pićanske dijeceze, riječ je o ovim naseljima: Zarečje, Novaki, Cerovlje, Gradinje, Gologorica, Krbune, Tupljak, Brdo, Čepić, Pićan, Sveta Katarina, Sveti Ivanac, Kršikla, Lindar, Škopljak i Gračišće.

Ovo djelo od velikog je značaja kao izvor za proučavanje crkvene povijesti središnje Istre u drugoj polovici 18. st. Autor je priređivanjem rada ponudio ne samo vrlo važan i do sada nepoznat izvor već je temeljitim uvodnim tekstom čitatelju i znanstvenoj javnosti dao pregled relevantne literature koja je neophodna za crkvenu povijest Istre pri čemu je, za razliku od mnogobrojnih drugih historio-grafa, integrirao autore i arhive iz Hrvatske, Slovenije i Italije.

Dok tvrdimo da je jozefinizam kontekst u kojemu se ova vizitacija poduzima, godina 1788. u kojoj Buzetski obavlja vizitaciju i sastavlja izvješće, može se smatrati „srcem“ jozefinističkih mjera na ovome području. Naime, ukidanje samostana, bratovština i prekrajane granica biskupija tada je u punom jeku.

Vizitacija daje iscrpan presjek crkvenog života dijela Istre pod austrijskom vlašću u 18. stoljeću. Priređivač Orbanić, koji je već do sada ozbiljno prionuo proučavanju vjerskog života istarskog čovjeka u vremenu katoličke obnove, donosi nam vrijedan izvor na temelju kojega će historiografija još bolje percipirati crkveno, ali i društveno stanje stanovnika Istre u drugoj polovici 18. stoljeća.

Jozefinizam stoji iza ove vizitacije u smislu da se bez poznavanja njegovih usmjerenja ne mogu razumjeti mjere i opažanja koje je pred kraj 18. stoljeća poduzeo Ignacije Kajetan Buzetski, zauzeti crkveni djelatnik. Buzetski svećenicima postavlja pitanja o pokapanju mrtvih, školstvu, prikupljanju milostinje, procesijama. Državna intervencija u duhovnim pitanjima vrlo je očita u slučaju cenzure koja se trebala izvršiti u onim situacijama kada su liturgijske knjige bile protivne jozefinizmu. Tako Buzetski provjerava je li svećenik pri dnevnoj molitvi časoslova prekrrio one izraze iz brevijara koji ulaze u svjetovna pitanja, poput ovlasti pape Grgura VII. o ingerenciji smjenjivanja laičkih suverena. Orbanić objašnjava kako bi se onim svećenicima koji nisu izvršili biskupovu odredbu iz 1774. o brisanju spornih izričaja naplaćivala novčana kazna, a neispravni brevijari oduzimali.

Među redovitim su pitanjima koje Buzetski postavlja procesije i kult relikvija. Jozefinizam, odnosno njegova sastavnica kasni jansevizam, reakcija je na baroknu pobožnost. Procesije i relikvije bitne su odrednice baroknog tipa vjerskog života koji je oblikovao vrijeme katoličke obnove, tj. protureformaciju. U tim se pitanjima jasno očituje jozefinistička namjera reforme vjerskog života, a Buzetski, postavljajući svećenicima pitanja (npr. obavljaju li zabranjene blagoslove ili procesije), očituje svoje prianjanje jozefinističkom modelu državne vjere, bez čega, uostalom, ne bi ni mogao izvršiti pastoralnu vizitaciju. Spomenimo da su, kad je o procesijama riječ, austrijske

vlasti dopustile procesije za Tijelovo i prosne dane (rogacjune) te još najviše dvaput godišnje, npr. za župni blagdan.

Iz vizitacije vidimo koliko je država, oblikovana prema jozefinističkim načelima, računala na ulogu i djelovanje Crkve i crkvenih službenika u poboljšanju života i promoviranju zdravstvenih i higijenskih mjera među stanovništvom. Očituje se to u pitanjima o tome koliko se vremena drži mrtvace kod kuće prije negoli ih se pokapa i koliko se duboko iskapa raka te tko je treba iskopati. Spominjemo to zbog toga jer se time jasnije uočava da je jozefinizam ipak u mnogočemu unaprijedio uvjete života ljudi. Zvonjenje protiv nevremena još je jedno pitanje u kojemu država, uz pomoć župnika, djeluje u vidu prosvjećivanja naroda. Naime, car je zabranio zvonjavu protiv nevremena posebnim patentom (1783.), poučavajući narod da je gromobran, a ne zvonjava, istinska zaštita od udara groma. Pri tome Buzetski pomno ispituje obdržava li se državna zabrana zvonjave.

Prijevod spisa s talijanskoga jezika na hrvatski jezik izvrsno su učinili Jakov Jelinčić i Elvis Orbanić. Izvrstan je prijevod s hrvatskoga jezika na talijanski učinio Marino Manin. Priređivač je time pokazao da se u prevodilačkim uslugama za povijesne tekstove treba angažirati u povijesnoj znanosti stručne osobe.

Djelo je popraćeno zemljopisnim kartama s ucrtanim granicama austrijske i mletačke podjele istarskog poluotoka, podjele koja je u mnogočemu uvjetovala i život Katoličke Crkve. Biskupijske granice prelazile su s jednog dijela na drugi dio svjetovne granice, pa je za redovitu crkvenu upravu valjalo iznaći načine koji će omogućiti uspješnu skrb o vjerskom životu. U toj podjeli istarskog teritorija duhovna vizitacija Buzetskog izravna je posljedica i rječito svjedočanstvo. Upravo će jozefinizam koncem 18. i početkom 19. stoljeća izvršiti duboke izmjene biskupijskoga ustrojstva Istre. Buzetski pohod 1788. događa se u vremenu najjačih intervencija državne vlasti u crkveni život. Upravo su te godine ukinute Pićanska (trajno) i Tršćanska biskupija (privremeno), kao i brojni samostani i bratovštine.

Objavom ove vizitacije kod prvorazrednog izdavača crkvene povijesti iz Vatikana priređivač Elvis Orbanić učinio je korak koji su dosad hrvatski povjesničari rijetko činili. No nije samo u mjestu

izdavanja i ustanovi s kojom je objavio rad uspjeh ovog pothvata. Naime, Orbanić je objavom vrela koje se tiče Porečke i Pulske te Pićanske dijeceze, izvora danas pohranjenog u tršćanskom biskupijskom arhivu, nadišao državne i jezične granice što i danas mnogi ne čine u onoj mjeri koja bi se očekivala i u kojoj bismo željeli. Citiranjem obilne literature, integriranjem bibliografije i izvora s područja Hrvatske, Slovenije i Italije, dokazao se kao ozbiljan i temeljit povjesničar te time pokazao put svima onima koji će u budućnosti htjeti proučavati crkvenu (i društvenu) povijest Istre.

Marko Medved